

ABSTRAKT U radu je obrađena sudska zaštita posjeda kao njegov najvažniji pravni učinak. Posjed kao faktička vlast na stvari sam po sebi nije nikakvo pravo, ali proizvodi pravne učinke po samom zakonu i uživa građansko-pravnu zaštitu. Zaštita posjeda kao faktičke vlasti na stvari u prvom redu predstavlja zaštitu ekonomskog interesa posjednika, odnosno zaštitu ekonomske koristi koju on ostvaruje držeći određenu stvar, odnosno pravo u posjedu. Sudska zaštita posjeda kao redovan oblik posjedovne zaštite ostvaruje se u parničnom postupku tužbom zbog uznemiravanja posjeda ili tužbom radi vraćanja posjeda (tužbe zbog smetanja posjeda) ovisno od toga da li je smetanje izvršeno uznemiravanjem ili oduzimanjem posjeda. Karakteristično za posjed jeste da se posjedovnom parnicom spor ne rješava definitivno, već se nakon posjedovne parnice pitanje prava konačno rješava u redovnoj vlasničkoj parnici. Posjedovnom tužbom se može postići samo uspostava ranijeg posjedovnog stanja, dok se pravo na posjed, odnosno koja od stranaka u sporu je ovlaštena da drži stvar u posjedu utvrđuje u redovnoj vlasničkoj parnici. Rad je rađen metodom analize pojedinih zakonskih odredbi značajnih za ovu oblast, u prvom redu odredbi Zakona o vlasničko-pravnim odnosima i Zakona o parničnom postupku, ali se bavi i sudskom praksom ukazujući na rješenja kako sudova BiH, tako i sudova bivše SFRJ.

UVOD Kroz historijski razvoj pravne ustanove posjeda u pravnoj nauci su postojala različita shvatanja o pojmu, pravnoj prirodi i osnovu pravne zaštite posjeda. Danas preovladava shvatanje da je posjed faktička vlast na stvari koja proizvodi pravne učinke po samom zakonu i uživa građansko-pravnu zaštitu. Najvažniji pravni učinak posjeda je njegova sudska zaštita u slučaju samovlasnog i protupravnog smetanja. Posjed uživa samostalnu i od prava na stvar nezavisnu zaštitu. Obzirom da posjed sam po sebi nije nikakvo pravo moglo bi se zaključiti da smetanje posjeda ne predstavlja nikakvu povredu prava. Međutim ukoliko se smetanje posjeda vrši nasilnim putem u toj smetnji sadržana je povreda prava jer svaki akt nasilja predstavlja nepravu, to nepravu štiti se posjedovnim tužbama - interdiktima. Moderni pravni poredak isključuje samopomoć kao sredstvo zaštite i zahtjeva od svakog da svoje pravo ostvaruje putem suda tj. uz pomoć države. Da bi se to ostvarilo mora se i faktičko stanje iako nije zasnovano na pravu štititi od nasilja. Posjed se štiti od zabranjene samovlasti pojedinca koja postoji u slučaju kada se posjedniku oduzme predmet posjeda ili se on uznemirava u mirnom posjedu. Kad ne bi bilo zabranjeno samovlasno vrijeđanje posjeda kao faktičkog stanja svako bi mogao da provodi svoju privatnu pravdu i da mijenja faktičke odnose čak i kada je u zabludi da mu pripada određeno stvarno pravo.

Cilj posjedovne zaštite je da se obezbijedi mir i ekonomski interes pojedinca na stvari (posjed kao faktička vlast je oblik ekonomskog iskorištavanja stvari i zauzima značajno mjesto u ekonomskom prometu stvari gdje se vrši samo faktički prenos stvari, zbog toga zaštita posjeda omogućava zaštitu ekonomske vlasti na stvari). Posjedovna zaštita je više zaštita ekonomskog

nego pravnog interesa posjednika, koji on ima u cilju da posjedovne stanje ostane nepromijenjeno, jer mu to omogućava određene ekonomske koristi od stvari i prava. Međutim, ukoliko je očigledno da je ekonomski interes, za koji se u parnici traži zaštita, jako malen, nema mjesta pružanju posjedovne zaštite jer se u tom slučaju ne može govoriti o samovlašću tj. smetanju posjeda.

Također, ukoliko bi se radilo o neznatnom smetanju posjeda, a ocito je da posjednik iz šikanoznih namjera ne dopušta da se neko jednokratno, iz nužde, posluži njegovom stvari posjedu bi se mogla uskratiti zaštita jer bi se to moglo uzeti kao zloupotreba prava. Pored posesorne zaštite kod koje se štiti posjed kao faktička vlast na stvari postoji mogućnost da se posjed zaštiti i petitornim tužbama ali ne samo kao faktička vlast na stvari već zasnovan na ovlaštenju na posjed stvari koje proizilazi iz prava svojine ili nekog drugog prava.

Zaštita posjeda na osnovu prava je petitornog karaktera pa se u ovim sporovima za razliku od posesornog spora raspravlja o svim pitanjima koja se ticu prava na stvar.

1. OSNOV GRAĐANSKOG PRAVA NEZAŠTITE POSJEDA O osnovu građansko pravne zaštite posjeda u pravnoj teoriji postoje različita gledišta:

- apsolutne teorije taj osnov nalaze u volji posjednika. Najveći broj pristalica ove teorije imale su u doba liberalnog kapitalizma.
- relativne teorije osnov građansko pravne zaštite posjeda nalaze u okolnostima koje se nalaze van posjeda.

Prema starijim svatanjima koja su zastupali Savinji, Puhta, osnov zaštite posjeda leži u zaštiti ličnosti ili volje posjednika. Nasuprot njima Jering smatra da je osnov zaštite posjeda u svojini i da je zaštita posjeda neophodna dopuna zaštite prava svojine. Ovo svatanje u potpunosti je dolazilo do izražaja u rimskom pravu kada je vlasnik kod rei vindicatio (vindikacione tužbe) morao dokazati svoje pravo svojine ukoliko je želio da mu se oduzeta stvar vrati nazad. Obzirom da pravo svojine nije uvijek lako dokazati vlasniku se dozvoljava da se pozove na posjed odnosno data mu je kao dopuna za "vlasnicku tužbu" posjedovna tužba. Međutim danas posjedovne tužbe nisu neophodne za proširenje svojinske zaštite iz razloga što se za ranijeg posjednika pretpostavlja da je za vrijeme trajanja njegovog posjeda on bio vlasnik stvari.

Naime, samo u malom broju slučajeva posjednik nije vlasnik stvari, pa ta okolnost ne smije biti smetnja da se posjedniku pruži brza i efikasna zaštita.

Prema Wolff - Reisenu zaštita posjeda se izvodi iz zaštite društvenog mira, u javnom interesu je da se spriječi sprovođenje nasilja, zbog toga se posjedniku priznaje pravo na zaštitu posjeda čak i u slučaju kada lice koje vrši smetanje ima pravo da promijeni posjed.

Prema Hecku osnov zaštite posjeda nalazi se u interesu posjednika da stvar ostane u njegovom posjedu dok se sudskom odlukom ne utvrdi jace pravo druge strane. To je tzv. teorija kontinuiteta.

U novije vrijeme najviše pristalica ima teorija po kojoj se osnov pravne zaštite posjeda nalazi u zaštiti od samovlašća, odnosno u sprecavanju nasilja u cilju održavanja javnog reda i društvenog poretka.

Pravni princip je da niko ne može samovlasno ostvarivati svoje pravo protiv volje drugoga. Zbog toga se ne može dozvoliti da posjednik pa i kada je vlasnik samovlasno štiti svoje pravo nasilnim vraćanjem oduzetog posjeda stvari ili da van zakonitog postupka sprecava treća lica da ga uznemiravaju u posjedu.

Ovlašteno lice je dužno da uz pomoć suda realizuje svoje pravo, a ako to ucini samo, obavezno je da na osnovu posjedovne tužbe stvar vrati u pređašnje stanje. To je ujedno i sankcija za izvršeno samovlašće.